

CĂRȚI DIN BIBLIOTECA ILUMINISTULUI IOAN CORNELI ÎN COLECȚII SĂLĂJENE

Ioan Oros

În anul 1988, preotul Alexandru Pop din Șimleu Silvaniei, fost paroh în satul Zalnoc¹, com. Bobota, jud. Sălaj, dona Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău trei cărți provenite, se pare, din vechea bibliotecă parohială unde colecționarul a păstrit². În afară de consemnarea acestui fapt în registrul de inventar al bibliotecii³, un alt înscris oficial privitor la donația sau proveniența cărților, emis fie de către donator, fie de către beneficiar, deocamdată nu am găsit⁴. Astfel că, până deunăzi, aceste cărți, respectiv: *Teologia dogmatică* (Blaj, 1804), *Anticile romanilor* de Damaschin T. Bojincă (Buda, 1832) și un colligat înregistrat sub titlul *Synopsis historiae Imperii romano-germanici* au zăcut necercetate în rafturile bibliotecii muzeului.

Cu ocazia operațiunii de inventariere și actualizare a evidenței bunurilor mobile de patrimoniu tip carte, ca răspuns la chestionarele statistice lansate în acest sens de către CIMEC⁵, ne-am dat seama că, după ex -librisurile olografe conținute, cel puțin colligatul reprezintă cu certitudine absolută un volum provenit din biblioteca iluministului Ioan Corneli (1754-1848)⁶.

Ca mulți alți învățați români ai perioadei Vormărtz, în ultimul timp și cărturarul ardelean Ioan Corneli s-a bucurat de o îndreptățită acțiune de reconsiderare științifică, reconstituindu-i-se în acest sens biblioteca, studiindu-i-se opera și activitatea pe tărâm bisericesc, cultural-național etc.⁷, culminând toate cu o valoroasă teză de doctorat consacrată lui⁸.

Presupunem că aceste cărți au ajuns într-o modestă bibliotecă parohială din Sălaj, printr-unul din posesorii ulteriori, și anume preotul Ladislaus Muszta (1795-1874), paroh al Zalnocului timp de peste o jumătate de secol (1823 -1874), al cărui nume îl găsim în ex-librisul olograf așternut pe forțașul 2 al amintitei cărți de Blaj, *Teologia dogmatică*⁹.

Ladislaus Muszta (alias Vasilie Musta)¹⁰, originar din Bobota, este, credem, un preot cu studii seminariale la Blaj (după însemnare, cartea este cumpărată, se pare, la 1810), probabil având studiile primare și o parte din cele secundare la Carei¹¹; făcea parte din primele generații de preoți din Sălaj, școliți

¹ Satul Zalnoc, atestat la anul 1327, cu biserică de lemn de la 1700, este situat în apropiere de Bocșa lui Simeon Bămuțiu.

² Cu excepția unei Evanghelii de București (1723), toate celelalte cărți vechi românești păstrate la parohie sunt apărute la Blaj, respectiv: Penticostarion (1768), Octoih (1770), Triodion (1771), Strastnic (1773), Molitvenic (1784), Apostol (1802), Strastnic (1817) și Ceaslov (1824).

³ Sub nr. inv. 7980-7982/1988, Biblioteca Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău. În marginea registrului de inventar, la rubrica Observațiuni, sunt consemnate următoarele: "Donație din partea preot. Alexandru Pop din Șimleu Silvaniei".

⁴ Păstrînd el însuși în această parohie, preotul Ioan Buteanu (1874-1937), nepotul lui Vasilie Muszta, este autorul unei monografii a satului Zalnoc. În serial, părți din această monografie au fost publicate prin 1924, în ziarul Plugarul ce apărea la Șimleu Silvaniei. De asemenea, a mai scris o genealogie a preoților din familia nobilului Muszta Onu (1822) așternută, între anii 1912-1914, pe ultimele file (p. 25 ș. u.) din Matricola botezaților, morților, cununărilor pe anii 1824-1858 a satului Zalnoc (AN-DJ Sălaj, cota 1272). Până la 1823, când, pe 5 august, apare aici (AN-DJ Sălaj, cota 1271), pentru prima oară, numele lui Vasilie (alias Ladislaus) Muszta, mai apar ca preoți Teodor Oros (1795-1820) și Ioan Kereșteleki (18210 - 1822).

⁵ Trimestrul al III-lea, anul 2001.

⁶ V. Fl. Dudaș, *Românii din Oradea în epoca Luminilor*, Oradea, 1996, vol. I, p. 105-125.

⁷ Gh. Mudura, Ioan Corneli și răspândirea cărții didactice în districtul literar al Orăzii, în *Biblioteca și școala*, Oradea, 1976, p. 135-155; C. Mălinaș, *Cărțile Școlii ardelenice în colecții din Oradea*, în *Biblioteca și cercetarea*, V. Cluj, 1981, p. 37- 63; D. Stelaru, *Cărți din biblioteca iluministului Ioan Corneli existente în colecții din Oradea* (Catalog), în *Crisia*, XII, 1982, p. 471-479; C. Mălinaș, *Pe urmele vechilor biblioteci - biblioteca iluministului Ioan Corneli (1762-1848)*, în *Biblioteca*, 1985, nr. 1-2, p. 55-58; C. Mălinaș, *Reconstituirea bibliotecii cărturarului iluminist Ioan Corneli, de la Oradea (1762-1848)*, în *Crisia*, XVIII, 1988, p. 185-198.

⁸ C. Mălinaș, *Contribuții la istoria iluminismului românesc din Transilvania. Ioan Corneli (1762-1848)*, Cluj-Napoca, 2000 (478 p.).

⁹ *Teologie dogmatică*, Blaj, 1804. Pe forțașul 2 interior:

Ex Libris Ladislaus Muszta. 15 Februarie

Ex libris Ladislaus / Paroch in Zalnok/ Muszta Parochu in Zalnok

Suntu bune ciupercele măncațe, ieste și bureți păstrăvi.

Pe p. 470: Anulu Domnului una mie optusute se dieci.

¹⁰ Omonim frecvent în zonă. A nu se confunda cu Basilius Muste, " Administrator Magyar-Laposiensis et Director scholae normalis gr.-cath. Magyar-Laposiensis", hirotonit la 1850 - mort 1877 . Vezi Sch. cleri diocesis Szamoujváriensis graeci ritus catholicorum pro anno a Cristo Nato 1898, /Gherla/, 1898, p. 53 și 260.

¹¹ O posibilă explicație pentru vizitele sale de mai târziu la Carei, unde călătorea adesea cu căruța. Socotim curriculum-ul școlar al personajului nostru ca fiind similar cu cel al altui preot sălăjean, Ioan Pop Suduranul (1792-1872), care "a făcut școala primară și primele clase din cursul secundar la școlile din Careii-Mari", apoi, "ultimele clase secundare și teologia le-a făcut la Blaj". Vezi I. Ardeleanu-Senior, *Oameni din Sălaj, Zalău*, 1938, p. 33.

la Blaj imediat după 1800, alături de Constantin Cuște (1802 - Gârcei), Toader Pop (1802 - Ban), Elisie Ban (1810 - Șimișna), popa Vasilie de la Marin (1819) ș.a.¹²

Însuși biograful său, preotul I. Buteanu, relatează că Ladislaus Muszta era "moralist dela Blaj", iar ca fire era "om darnic și evlavios"¹³. Astfel că, membru fondator al "Asociațiunii" fiind, cu ocazia adunării generale a acesteia, ținută la Năsăud, în 8-10 august 1870¹⁴, a dat o taxă de 200 fl. Întrucât nici unul dintre volumele în cauză nu prezintă numerele de poziționare indicate în *Catalogus Librorum per Praepositum Ioannem Corneli Capitulo G R C M Varadinensi Testamentaliter legatorum*, întocmit de către Iosif Silaghi, canonic cancelar și executor testamentar al lui Ioan Corneli¹⁵, nu excludem situația în care aceste cărți să fi fost date în mâna preotului Ladislaus Muszta de către însuși profesorul canonic I. Corneli. Rămâne de stabilit, în timp, circumstanțele în care acest fapt s-ar fi putut petrece. Deși, mult mai plauzibilă ni se pare filiera: Ioan Corneli - Gheorghe Șincai - Ignatie Ipian Marinceaș - Ladislaus Muszta¹⁶.

Iată descrierea cărților din colligatul Pütterus:

1. SYNOPSIS // HISTORIAE // IMPERII // ROMANO-GERMANICI // PER // IOANNEM STEPHANUM PÜTTERUM // I. V. D. M. BRITANNIAE REGIS CONSILIARIUM AULICUM // ET UNIVERSITATE GEORGIA AUGUSTA PROFES- // SOREM PUBLICUM ORDINARIUM // IN USUM // AUDITORUM SUORUM // CONSCRIPTA // NUNC VERO IN LATINUM VERSA IUXTA ALTERAM // EIUSDEM CORRECTAM ET CONTINUATAM // EDITIONEM, ADORNATAM // GÖTTINGAE // SUMPTIBUS VANDENHOEK - ET RUPRECHTIANIS // 1793.

Autor: Pütterus, Ioannes Stephanus

Titlul: Synopsis historiae Imperii Romano-Germanici

Tipografia: Sumptibus Vandenhoeck -et Ruprechtianis

Locul apariției: Göttingen

Data: 1793

Paginația: F. titlu + [2] prefatio + [4] conspectus operis + 188 p.

Formatul: în 8°, [14,5x 8,5 cm], 34 r./ pag.

Limba: latină

Caractere: latine

Coperta: din carton acoperit cu hârtie marmorată, moron închis; cotorul cu imitație de nervuri și vignete (cornul abundenței între frunze de acant plasate la colțuri), obținute prin presare la rece pe foiță de aur; colligat cu 2 și 3. Șnit roșu. Pe cotor: *HISTORIA IMPERII ROMANO-GER. // PÜTTER*.

Ornamentație: vigneta de compoziție tipografică (p. 1).

Proprietate: Muzeul Județean de Istorie și Artă, inv. bibl. 7961 / 1988.

Proveniență: donație

Obs: Pe pagina de titlu, cu țemeală neagră, ex-librisul olograf: *Ioannis Corneli*.

2. NECĒSSITAS // SEPULTURAE // AN, ET QUATENUS // IN JURE NATURALI SUUM // HABEAT // FUNDAMENTUM // DISQUIRITUR. // ANNUENTE INCLYTA // FACULTATE JURIDICA // PRO // CONSEQUENDA JURIS UNIVERSI // DOCTORATUS LAUREA // IN ANTIQUISSIMA // AC // CELEBERRIMA // UNIVERSITATE // VINDOBONENSI // A // MATHIA KOSSU, // CARNIOLO MICHELSTETTENSI. // VINDOBONAE, // EX TYPOGRAPHIA IGNATII GRUND, // IN AULA S. CRUCIS 1784.

¹² Dintre cei identificați de noi după propriile lor mărturisiri din cuprinsul însemnărilor pe cărțile vechi din Sălaj. Dar vezi și I. Mărza, Școală și națiune (Școlile de la Blaj în epoca renașterii naționale), Cluj-Napoca, 1987, p. 195-198, unde regăsim destui sălăjeni.

¹³ Deși poate nu sunt suficiente de relevante pentru subiectul nostru, însă ilustrează perfect o anumită percepție cvasilegendară comună mentalității țărănești (ce ține de oralitate) cu privire la portretul unei vieți, creionat cel mai mult din amănunte picante despre viața lui Ladislaus Muszta, cităm, după același biograf, că preotul "era om simplu, dar sârguincios și a câștigat o avere de 400 jugere", iar "pădurile unite le-a vândut la săteni", plăcându-i "irtutul buturilor" și clăditul clăilor de fân. Se spune că era "un om înalt, albinet, subțirel, purta cușmă de miel și pieptar de miel", dar și om gingaș cu/la sănătate. În toamna lui 1874, călătorind la Carei i se sperie caii și, răsturnându-se cu căruța, și-a rupt câteva coaste; în același sezon cade de pe o claie de fân. Bolnav, se retrage din Zalnoc, unde păstorise 51 de ani, la fiică-sa, în satul învecinat, Derșida, și repausează pe 21 decembrie 1874, în vârstă de 79 de ani, fiind îngropat aici, lângă biserică.

¹⁴ Despre cea de-a X-a adunare generală a ASTREI, din 8-10 aug. 1870, vezi T. Echim, Un mare eveniment cultural la Năsăud în 1870, în *Plaiuri Năsăudene*, II, nr. 11-12, 1944, p. 14; T. Tanco, *Virtus Romana Rediviva*, IV, Bistrița, 1981, p. 52-59.

¹⁵ Vezi C. Mălinaș, op.cit., în *Crisia*, XVIII, 1988, p. 187.

¹⁶ Fostul protopop de Ip (1820), Ignatie Ipian Marinceaș, mai apoi paroh în Bobota și socrul lui Vasilie Musta, era prieten mare cu Gheorghe Șincai datorită faptului că acesta avea în Bobota un frate al cumnatului său, pe Ioan Pop, diacul bisericii, pe care l-a și numit învățător aici la înființarea - de către el - a școlii (1786).

Autor: Mathia Kossu

Titlul: *Necessitas sepulturae an ...*

Tipografia: Ex Typographia Ignatii Grund

Locul apariției: Vindobonae

Data: 1784

Paginația: 39 + [3] p.

Formatul: in 8°, [14 x 8,2 cm], 34 r./ pag.

Limba: latină

Caractere: latine

Coperta: colligat cu 1 și 3.

Ornamentație: vigneta (f. titlu, p. 39), frontispiciu (p. 3).

Proprietate: Muzeul Județean de Istorie și Artă, inv. bibl. 7961 / 1988.

Proveniență: donație

Obs.: Cartea, colligat cu 1 și 3, nu conține vreo însemnare de proprietate sau de altă natură.

3. PRINCIPIA // JURIS PUBLICI // REGNI HUNGARIAE // QUAE // SCHOLASTICAE JUVENTUTI // SCRIPSIT // CONSTANT. FARKAS, J.U.D. // IN REGIA SCIENTIARUM // ACADEMIA ZAGRABIANI // JURIS NAT. ET PUBL. REG. HUNG. // PROF. P. O. I. COMITATUS DE ZALA // TABULAE. JUDICIARIAE ASSESSOR. // ZAGRABIAE, // TYPIS NOVOSZELIANIS.// 1818.

Autor: Constant. Farkas

Titlul: *Principia juris publici regni Hungariae...*

Tipografia: Typis Novoszelianis

Locul apariției: Zagrabiae

Data: 1818

Paginația: F. titlu + [1 + 10] p. dedicatio + [5] p. prefatio + [25] p. conspectus + 192 p.

Formatul: in 8°, [13,8x 8 cm], 32 r./ pag.

Limba: latină

Caractere: latine

Coperta: in colligat cu 1 și 2

Ornamentație: f. titlu - vigneta / marcă tipografică, vigneta compoziție tipografică (p. 1), vigneta finală - coș cu spice (p. 192).

Proprietate: Muzeul Județean de Istorie și Artă, inv. bibl. 7961 / 1988.

Proveniență: donație

Obs.: Pe f. de titlu, de o parte și de alta a vignetei / mărcii tipografice, cu cemeală neagră, ex- librisul olograf: *Ioann. Corneli*.

Judecând după structura fondurilor bibliotecii sale, cele trei cărți colligate aparțin unor domenii agreate de învățatul iluminist. Momentan însă, nu știm în ce măsură, după conținut, acestea ar fi putut face parte dintre cele repudiate, ca, astfel fiind și admitând o ultimă ipoteză, acestea să fi fost date lui Ladislaus Muszta direct de către cei doi executori testamentari: sălăjenii I. Alexi și I. Silaghi¹⁷.

Credem că nu greșim dacă identificăm în Constant. Farkas, autorul cărții ce constituie cea de-a treia piesă a colligatului Pütterus, și anume: *Principia juris publici regni Hungariae* (Zagrabiae, 1818), pe acel Constantin Fărcaș - despre care știm încă prea puțin - propus de Samuil Vulcan, la 1806, candidat la funcția de cenzor al cărților românești pe lângă tipografia din Buda și coautor, împreună cu Gheorghe Șincai și Ștefan Pop, al mănunchiului de versuri omagiale, după bunul obicei academic al timpului, intitulat *Adplausus... Samuiei Vulcani*¹⁸.

Menționăm că nici una dintre aceste cărți nu are numere proprii de inventar care să indice ordinea lor în biblioteca iluministului Ioan Corneli.

¹⁷ Inventarul cărților lui Ioan Corneli, redactat în 12 septembrie 1848, după moartea cărturarului, în ideea preluării și predării lor bibliotecii dieceane de către Iosif Silaghi, canonic cancelar și executor testamentar al lui Ioan Corneli se încheie astfel: *Infra scripti in fidem hujus authenticae conscriptionis Librorum // Praepositi Ioannis Corneli per nos per actos attestamur. Sig M Varadini Die 12 Sep 848 Ioannes Alexi Cath. Eccl. G. R.. Cath. M. Varadinensis Canonicus scholasticus, qua deputatus Capitularis Josephus Szilagyi Canonicus et Testamenti executor.* (Vezi C. Mălinaș, op.cit., în Crisia, XVIII, 1988, p. 189).

¹⁸ Vezi Fl. Dudaș, op. cit., p. 134.

Pe exemplarul donat din *Anticile romanilor*, p. 233, în cadrul secțiunii *Însemnarea DD. Prenumeranți*, a cărora nume s-au pus după A. B.V., printre cei din "Oradia Mare", este trecut **Revd. D. Ioan Corneli Canon. Distr. Director a Shoalelor G. K. a Tablei de Județ Assessor**, înscris cu două bucăți. Deși figurează, precum se vede, pe lista de prenumerați, acest titlu, după cum ne-a comunicat dr. C. Mălinaș, nu a fost găsit consemnat în inventarele bibliotecii canonicului orădean. Un argument în plus cum că am putea avea în față unul dintre cele două exemplare comandate.

Exegetul C. Mălinaș a subliniat în repetate rânduri importanța deosebită a reconstituirii și studierii bibliotecii iluministului Ioan Corneli, ca una ce ilustrează "tipul de bibliotecă al unui reprezentant de seamă al Școlii ardelenne, din perioada ei de cea mai rodnică acțiune națională". În concluzie, socotim că, inclusiv din mult prea modesta noastră contribuție la reîntregirea "virtuală" a acestei biblioteci, reiese în ce bună măsură se confirmă un posibil înțeles al adagiului latin *Habent sua fata libelli* - "Așa este soarta cărților": chiar rătăcite fiind, să mai dea seama - și încă pentru totdeauna - de dimensiunea intelectual-umanistă a posesorilor lor.

Fig. 1. I. St. Pütterus, *Synopsis historiae Imperii Romano-Germanici*, Göttingen, 1793; p. de titlu cu ex-librisul olograf al lui Ioan Corneli

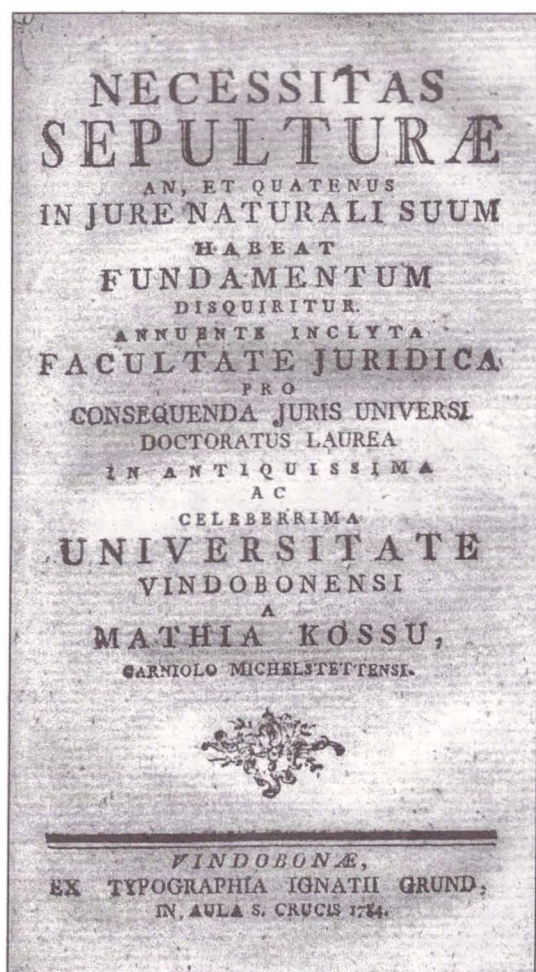

Fig. 2. Mattia Kossu, *Necessitas sepulturae an, et quatenus in jure...*, Vindobonae, 1784; p. de titlu

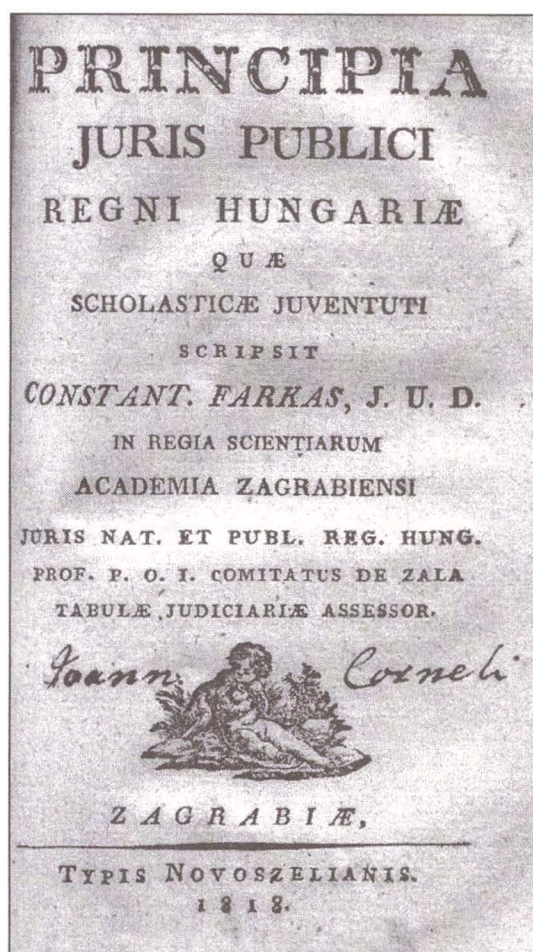

Fig. 3. Constant. Farkas, *Principia juris publici regni Hungariae, Zagrabiae*, 1818; p. de titlu cu ex-librisul olograf al lui Ioan Coeneli

LIVRES DE LA BIBLIOTHEQUE DE IOAN CORNELI DANS LES COLLECTIONS DE SĂLAJ

Résumé

Dans son article, l'auteur presente quelques livres de la bibliotheque de Ioan Corneli (1754-1848), grande personnalité des Lumières de Transylvanie, et les circonstances dont ces livres sont parvenues aux collections de Musée d'histoire et d'art, Zalău .

LA LISTE DES ILLUSTRATIONS

Fig. 1. I. St. Pütterus, *Synopsis historiae Imperii Romano-Germanici*, Göttingen, 1793; la page titre avec l'ex-libris autographe de Ioan Corneli

Fig. 2. Mattia Kossu, *Necessitas sepulturae an, et quatenus in iure...*, Vindobonae, 1784; la page titre

Fig. 3. Constant. Farkas, *Principia juris publici regni Hungariae, Zagrabiae*, 1818; la page titre avec l'ex-libris autographe de Ioan Corneli